

178. De onderzoekplicht bij intra-familiaal geweld

Welke eisen worden hieraan gesteld vanuit het Verdrag van Istanbul en de jurisprudentie van het EHRM?

MR. G.A.P. AVONTUUR

Slachtoffers van intra-familiaal geweld komen meestal met een groot aantal instanties in aanraking. Als het gaat om het rechtssysteem alleen al kan het daarbij gaan om het strafrecht, het familierecht en het civiele jeugdrecht. Dat het strafrecht aan de éne kant en het civiele jeugdrecht en familierecht aan de andere kant strikt gescheiden van elkaar opereren is problematisch. Het slachtoffer hoort centraal te staan en daar rondom heen moeten instanties en het rechtssysteem gecoördineerd zorgen voor bescherming en ondersteuning. Welke bijdrage moet het familie- en jeugdrecht leveren binnen het 'totaalpakket'? En hoe bepalen we wat die bijdrage concreet inhoudt?

Tweeluik

Dit artikel maakt onderdeel uit van een tweeluik. Dit is het eerste deel. Het volgende deel zal verschijnen in REP nummer 4 van 2025.

Om duidelijkheid te krijgen over de hiervoor geformuleerde vragen is zorgvuldig onderzoek nodig waarna bepaald moet worden of en zo ja welke bescherming geboden moet worden, waartoe bij de risico's op ernstig geweld ook een risicotaxatie gemaakt moet worden. In dit deel ga ik in op de eisen die gesteld worden aan goed onderzoek. In het volgende deel komen risicotaxatie en bescherming aan bod, in het bijzonder bij intieme terreur en stalking.

Opbouw van dit artikel

In dit artikel ga ik achtereenvolgens in op het doel en de verplichtingen van het Verdrag van Istanbul, alsmede de wijze waarop de verplichtingen ingevuld moeten worden. Als het slachtoffer centraal moet staan, is het ook van belang te weten wat er in de straf- en veiligheidsketen gebeurt om zo, met het oog op de vereiste coördinatie, nader te bepalen wat er in het familie- en jeugdrecht dan moet gebeuren.

Aan de hand van een uitspraak van het EHRM uit 2015 wordt geïllustreerd welke eisen het EHRM stelt aan een adequate aanpak van (een vermoeden van) kindermishandeling in de context van een complexe scheiding op het snijvlak van het strafrecht, het familierecht en het civiele jeugdrecht. Daarna bespreek ik de gang van zaken in Nederland, zowel in de straf- en veiligheidsketen als het familie- en jeugdrecht. De kwaliteit van het onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming en de GI moet dras-

tisch omhoog. Ook zou er gebruik gemaakt moeten gaan worden van de vijf gezinsprofielen van het Verwey Jonker Instituut.

Het slachtoffer hoort centraal te staan en daar rondom heen moeten instanties en het rechtssysteem gecoördineerd zorgen voor bescherming en ondersteuning

Dit stelt de rechter in staat om meer afgewogen beslissingen te nemen omdat nu alle intra-familiaal geweld over één kam wordt geschoren terwijl er grote variaties zijn in aard en ernst. Het belang hiervan wordt geïllustreerd aan de hand van een casus uit de Nederlandse jurisprudentie. Daarna rond ik af met een samenvatting en conclusie.

Doel van het Verdrag van Istanbul

Uit de préambule en het bepaalde in art. 3 onder a Verdrag van Istanbul blijkt dat intra-familiaal geweld gezien wordt als een vorm van discriminatie van vrouwen, hoewel erkend wordt dat ook mannen slachtoffer kunnen zijn. Maar vrouwen zijn vaker en ernstiger slachtoffer dan mannen. De bestrijding van intra-familiaal geweld wordt dan ook gezien als bestrijding van discriminatie van vrouwen en het bevorderen van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. In de uitspraak Opuz-Turkije (2009) oordeelde het EHRM voor het eerst dat intra-familiaal geweld een vorm van discriminatie van vrouwen is (en daarmee een schending van art. 14 EVRM), mede onder verwijzing

naar het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW).^{1 2}

Verplichtingen op grond van het Verdrag van Istanbul

De belangrijkste verplichting op grond van het Verdrag van Istanbul is uiteraard het bieden van bescherming aan slachtoffers. Art. 18 lid 1 Verdrag van Istanbul stelt daartoe in een generieke bepaling dat voorkomen moet worden dat slachtoffers van intra-familiaal geweld opnieuw slachtoffer worden.

Alle staatsorganen die in aanraking komen met slachtoffers van intra-familiaal geweld moeten weten wat andere staatsorganen doen of juist niet doen

Specifiek voor 'voogdij of een omgangsregeling' bepaalt art. 31 lid 2 dat deze niet ten koste gaat van de rechten en veiligheid van het slachtoffer of de kinderen. Doel van zowel art. 18 lid 1 als art. 31 lid 2 Verdrag van Istanbul is om bescherming te bieden tegen mogelijke schendingen van art. 2 EVRM (recht op leven), art. 3 EVRM (wrede/vernederende behandeling) of art. 8 EVRM (fysieke en psychische integriteit).³ Onlangs sprak de rechtbank Zeeland-West-Brabant een ondertoezichtstelling (OTS) en een uithuisplaatsing (UHP) (voor één van de kinderen) uit onder verwijzing naar art. 18 lid 1 Verdrag van Istanbul.⁴ Bij mijn weten is dit de eerste keer dat er in het kader van een OTS/UHP naar het Verdrag van Istanbul verwezen wordt. Deze toewijzing had ook gegrond kunnen worden op een dreigende schending van art. 3 of 8 EVRM, afhankelijk van de inschatting van de ernst van het geweld.

Wijze waarop aan de verplichtingen van het Verdrag van Istanbul voldaan moet worden

Het Verdrag van Istanbul vereist adequate regelgeving en een gendersensitief beleid (art. 6 Verdrag van Istanbul). Voorts dat er sprake is van coördinatie en samenwerking tussen instanties en autoriteiten.

Als het gaat om *regelgeving* gaat het bijvoorbeeld om art. 31 Verdrag van Istanbul dat bepaalt dat intra-familiaal geweld meegewogen moet worden bij beslissingen over gezag en omgang of art. 33 Verdrag van Istanbul dat stelt dat psychisch geweld strafbaar moet zijn. Beide artikelen zijn nog niet geïmplementeerd in het Nederlandse recht. Van deze hiaten moeten we ons bewust zijn in het familie-

en jeugdrecht, omdat deze hiaten de Nederlandse staat, en dus ook de rechter, niet ontslaat van de verplichting om bescherming te bieden tegen psychisch geweld binnen het familie- en jeugdrecht, noch van de verplichting om intra-familiaal geweld mee te wegen bij beslissingen over gezag en omgang.

De noodzaak tot *coördinatie en samenwerking* wordt uitgewerkt in de navolgende bepalingen van het Verdrag van Istanbul:

– Art. 7 dat stelt dat het slachtoffer centraal moet staan bij de uitvoering van een effectief, alomvattend en gecoördineerd nationaal beleid dat door een effectieve samenwerking van organisaties moet worden uitgevoerd.

– Art. 10 dat verplicht tot het instellen van een coördinerend orgaan.

– Art. 18 lid 2 dat stelt dat wetgevende of andere maatregelen worden getroffen die nodig zijn om te waarborgen dat alle relevante staatsorganen, met inbegrip van de rechterlijke macht, het openbaar ministerie en de rechtshandhavende instanties, lokale en regionale autoriteiten alsmede non-gouvernementele organisaties effectief met elkaar samenwerken ter bescherming en ondersteuning van slachtoffers en getuigen.

– Art. 51 lid 1 dat bepaalt dat wetgevende of andere maatregelen worden getroffen die nodig zijn om te waarborgen dat alle relevante autoriteiten het risico op de dood, de ernst van de situatie en de kans op herhaling van het geweld beoordelen teneinde risico's te beheersen en zo nodig gecoördineerd te zorgen voor veiligheid en ondersteuning.

Het vorenstaande betekent dat alle instanties en staatsorganen die in aanraking kunnen komen met slachtoffers van intra-familiaal geweld de blik óók naar buiten moeten richten om te zien wat andere staatsorganen en instanties doen (of juist niet) om daar vervolgens de eigen aanpak op af te stemmen. Daarbij gaat het op de eerste plaats om onderzoek en daarna, afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek, om risicotaxatie en bescherming.

Als deze problematiek bezien wordt vanuit de jurisprudentie van het EHRM leidt dat tot eenzelfde uitkomst. Immers de Nederlandse staat is, als verdragsluitende partij, verantwoordelijk voor schendingen van het EVRM, waarbij het totale handelen of nalaten van de staat wordt beoordeeld ongeacht of dit in het strafrecht of familierecht of elders heeft plaatsgevonden. Het EHRM stemt in de jurisprudentie bovendien af op het Verdrag van Istanbul.⁵

De blik naar buiten: eisen aan onderzoek (en vervolging) in het strafrecht

Zoals hiervoor bleek moet de blik in het familie- en jeugdrecht (ook) naar buiten gericht zijn omdat er *gecoördineerd* zorg gedragen moet worden voor veiligheid en ondersteuning van slachtoffers. In het familie- en jeugdrecht moeten we dan ook weten wat er in het strafrecht gebeurt, zowel

1 Opuz-Turkije, EHRM 9 juni 2009, Application No. 33401/02.

2 G.A.P. Avontuur, Avontuur, 'Huiselijk geweld, gezag en omgang. Art. 31 van het Verdrag van Istanbul en de positieve verplichtingen onder art. 2, 3 en 8 EVRM', *REP* 2024/418, p. 45-48.

3 Ibid 2.

4 Rechtbank Zeeland-West-Brabant 20 november 2024, ECLI:NL:RBZWB:2024:8269.

5 Ibid 2.

in generieke zin als specifiek in voorliggende individuele zaken.

Het Verdrag van Istanbul geeft een kader voor de strafrechtelijke aanpak van intra-familiaal geweld. In art. 5 lid 2 is bepaald dat wetgevende en andere maatregelen worden genomen teneinde de vereiste zorgvuldigheid in acht te nemen bij het voorkomen, onderzoeken, bestraffen en bewerkstelligen van herstel na intra-familiaal geweld. Dit is de zogenaamde *due diligence*-verplichting. Zie in dit verband ook art. 49 lid 1. Art. 49 lid 2 stelt dat daadwerkelijk onderzoek en daadwerkelijke vervolging gewaarborgd moeten worden. Art. 50 lid 1 vereist een onmiddellijke respons door het bieden van adequate en onmiddellijke bescherming.

De verplichtingen op grond van het Verdrag van Istanbul liggen in lijn met de eisen die het EHRM stelt op basis van het EVRM. In een recente uitspraak (*Vieru-Moldavië*, november 2024) zet het EHRM de eisen (nogmaals) op een rijtje.⁶ In alle gevallen van intra-familiaal geweld (onder art. 2, 3 of 8 EVRM) eist het EHRM dat een snel en grondig onderzoek wordt verricht, waarbij bewijs wordt veiliggesteld en acht geslagen wordt op de specifieke context van intra-familiaal geweld. De autoriteiten moeten bovendien onder geen beding (*‘on no account’*) bereid zijn om het fysieke of psychisch leed ongestraft te laten (r.o. 81).⁷ De uitspraak inzake *Vieru-Moldavië* ziet op vervolging wegens intra-familiaal geweld van de éne volwassene tegen de andere. Op grond van art. 19 IVRK en het daarop gebaseerde *General Comment no. 13* geldt dat kindermishandeling zorgvuldig onderzocht moet worden (par. 51), maar niet per se strafrechtelijk vervolgd (par. 56).

Als onderzoek en vervolging in het strafrecht niet aan de orde is (geweest) of nog niet voltooid is, zal in het familie- en jeugdrecht alsnog dit onderzoek ter hand moeten worden genomen. Immers moet voorkomen worden dat slachtoffers opnieuw slachtoffer worden van geweld (art. 18 lid 1 Verdrag van Istanbul) of dat bij de uitvoering van het gezag of een zorg- of omgangsregeling zich een schending van art. 2, 3 of 8 EVRM kan voordoen. Aan de hand van een arrest van het EHRM wil ik illustreren hoe die noodzaak tot een holistische aanpak, die voortvloeit uit zowel het Verdrag van Istanbul als het EVRM, eruit kan zien.

Casusbeschrijving M. en M.-Kroatië

In deze zaak⁸ gaat het om een beschuldiging van kindermishandeling tegen de achtergrond van wat wij een complexe scheiding zouden noemen. Als de minderjarige 5 jaar oud is gaan de ouders scheiden en het kind gaat bij vader wonen met een omgangsregeling voor moeder. Als het kind 10 jaar is beschuldigt het haar vader ervan dat hij haar in het gezicht heeft geslagen, haar keel heeft dichtgeknepen en

verbaal agressief was. Dit incident vond plaats op 1 februari 2011. Daags nadien gaat moeder met haar dochter naar de politie en doet aangifte. Naar aanleiding van de aangifte wordt een medisch rapport opgemaakt, waarin de verwonding (een blauwe plek bij haar oog) als licht wordt gekwalificeerd. Het verhaal van het meisje over het ontstaan van het letsel kan hierbij passen. Tijdens het verhoor bij de politie verklaart het meisje dat er meer geweld is geweest in de periode van 2008 tot 2011:

- Vader schreeuwt vaak tegen haar.
- Vader noemt haar vaak een ‘koe’ of ‘dom’.
- Als ze het eten niet lust pakt hij haar kin vast en schuift het naar binnen. Soms smeert hij het over haar hele gezicht heen.
- Hij dreigt haar te slaan als ze op haar nagels blijft bijten.
- Hij pakt haar mobiele telefoon vaak af, zodat ze ook niet met haar moeder kan bellen.
- Hij pakt haar regelmatig zo hard vast dat ze blauwe plekken op haar bovenarmen heeft.
- Vader is vaak dreigend naar haar. Zo dreigt hij ook haar lange haar af te knippen.
- Vader praat denigrerend over moeder en dreigt dat ze haar nooit meer mag zien.
- Als moeder iets voor haar koopt gooit haar vader het direct weg als ze terugkomt.
- Het meisje geeft voorts aan erg bang te zijn voor haar vader. Ze wil bij haar moeder gaan wonen.

Verskillende procedures in M. en M.-Kroatië

Het feitencomplex is het startschot van diverse procedures:

- Op 30 maart 2011 start het OM een vervolging van het incident waarbij het meisje een blauw oog opliep. Deze is meer dan vier jaar later, als de zaak bij het EHRM loopt, nog altijd niet afgehandeld en is zelfs nog altijd aanhangig bij de rechter in eerste aanleg.
- Moeder doet aangifte van (psychische) mishandeling van haar dochter over de periode 2008-2011 op 27 april 2011. Deze zaak wordt behandeld los van het incident op 1 februari 2011. Het OM seponereert deze aangifte omdat het van mening is dat er geen sprake is van opzet op mishandeling, maar tekortschietende pedagogische vaardigheden van vader. In Kroatië is het dan mogelijk om de strafrechtelijke vervolging als burger over te nemen en moeder doet dit. Op 3 juli 2012 verklaart het constitutionele hof een klacht van moeder niet-ontvankelijk. Dit is de enige procedure waarin de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput op het moment dat het EHRM een uitspraak doet.
- Ook op 30 maart 2011 start moeder een procedure strekkende tot wijziging van het hoofdverblijf. Ook in die procedure is nog altijd geen definitieve beslissing (in hoogste instantie) genomen als de klacht bij het EHRM wordt behandeld. In deze procedure geeft de rechter opdracht tot een forensisch onderzoek door zowel een psychiater als een psycholoog. Deze deskundigen komen tot het oordeel dat beide ouders tekortkomingen hebben in pedagogische vaardigheden als gevolg van een persoonlijkheidsstoornis en dat

⁶ *Vieru-Moldavië*, EHRM 19 november 2024, Application No. 17106/18.

⁷ In de uitspraak *Khachatryan-Armenië*, EHRM 12 december 2024, Application No. 11829/16, r.o. 192, laat het EHRM zich in vergelijkbare stelling bewoordingen uit.

⁸ *M. and M.-Kroatië*, EHRM 3 september 2015, Application No. 10161/13.

het meisje getraumatiseerd is door het conflict tussen haar ouders en het procedureverloop. De deskundigen laten zich niet uit over de vraag of het meisje mishandeld is omdat zij van mening zijn dat de politie dit zou moeten uitzoeken.

– Op 22 september 2011 vaardigt het sociaal welzijnscentrum voor de duur van een jaar een maatregel uit die vergelijkbaar is met onze OTS. Deze loopt uiteindelijk tot 31 maart 2014.

Uitspraak M. en M.-Kroatië

Het EHRM oordeelt dat, *als de beschuldigingen van het meisje waar zijn*, het geweld, in het bijzonder gezien haar jonge leeftijd en het cumulatieve effect van het geweld dat ze beschrijft, een schending van art. 3 EVRM oplevert (r.o. 135). Het EHRM overweegt zich ervan bewust te zijn dat valse beschuldigingen voorkomen bij complexe scheidingen, maar stelt dat in haar beleving sprake is van een *arguable claim* van kindermishandeling. Het EHRM benadrukt:

'The "arguable" character of the applicants' claim is therefore not called into question by the fact that the Government's submission relied on (see paragraphs 116-17 above) the possibility that the first applicant had been traumatised by her separated parents' conflictual relationship, rather than by the alleged ill-treatment by her father' (r.o. 140).

Het EHRM zet vraagtekens bij het gebrek aan een effectief onderzoek naar, kort gezegd, de aangifte van moeder en stelt dat dit een schending van de positieve verplichtingen onder art. 3 EVRM kan zijn. Het EHRM zegt dat in ieder geval en ten minste inzake de vervolging van het incident van 1 februari 2011 nog altijd geen definitieve beslissing is genomen terwijl onderdeel van de procedurele eisen is dat snelheid geboden is (r.o. 147). Alleen al daarom is er sprake van een schending van art. 3 EVRM op procedurele gronden. Het EHRM oordeelt dat door het nemen van een maatregel van kindbescherming het meisje voldoende beschermd werd tegen het risico op kindermishandeling na de aangifte gezien het feit dat de situatie nauwlettend in het oog werd gehouden (r.o. 157). De klacht van moeder dat door het hoofdverblijf niet te wijzigen naar haar dochter aan verder geweld na 1 februari 2011 had blootgestaan wordt door het EHRM van de hand gewezen (r.o. 153).

Ook oordeelt het EHRM dat art. 8 EVRM is geschonden, doordat het meisje (in strijd met art. 12 IVRK) nog nooit door de rechter is gehoord, hoewel het gaat om een intelligent kind, dat ruim 9 jaar was toen de procedure over het hoofdverblijf begon en inmiddels ruim 13 jaar oud is (r.o. 184). Ook is het EHRM van oordeel dat de procedure al veel te lang duurt (r.o. 182), zeker gezien het feit dat is vastgesteld dat de minderjarige is getraumatiseerd (r.o. 183). Het EHRM is daarom van mening dat art. 8 EVRM (recht op privé- en familieleven) van het kind is geschonden.

Lessen uit M. en M.-Kroatië

De lessen die uit deze uitspraak voor het familie- en jeugdrecht kunnen worden getrokken zijn dus de volgende, mede vertaald naar relevante bepalingen in het Verdrag van Istanbul.

1. Een achtergrond van een complexe scheiding doet geen afbreuk aan de noodzaak tot een zorgvuldig en snel onderzoek naar beschuldigingen van kindermishandeling (art. 5 lid 2 Verdrag van Istanbul).
2. Bij minderjarigen zal er veel eerder dan bij volwassenen een schending van art. 3 EVRM worden aangenomen. Naarmate het kind jonger is, is de impact van geweld/schadelijk gedrag groter (art. 18 lid 1 en art. 33 Verdrag van Istanbul).
3. Daarbij moet gelet worden op het cumulatieve effect van incidenten van geweld. Anders gezegd: er moet gekeken worden naar de film in plaats van naar de foto.⁹ Als er sprake is van incidenten die ieder op zichzelf niet ernstig lijken te zijn, is het zaak goed onderzoek te doen naar de *frequentie* waarmee deze incidenten zich voordoen (art. 18 lid 1 en art. 33 Verdrag van Istanbul).
4. Als er een zorgelijke situatie ontstaat rond een minderjarige (in dit geval: een getraumatiseerd kind dat bij haar vader woont maar aangeeft bij haar moeder te willen wonen) moet een procedure daarover zo snel mogelijk afgehandeld worden.¹⁰
5. Mits goed uitgevoerd kan een maatregel van OTS gelden als een afdoende maatregel om bescherming te bieden tegen een toekomstig risico op kindermishandeling, ook als het reeds ondervonden geweld ernstig genoeg is om te kwalificeren als een schending van art. 3 EVRM. Vertaald naar het Verdrag van Istanbul zegt het EHRM dat art. 31 lid 2 van het Verdrag van Istanbul niet geschonden werd door het hoofdverblijf van het kind niet te verplaatsen naar moeder. Door de maatregel van kindbescherming werd het meisje namelijk beschermd tegen verdere daden van geweld (art. 18 lid 1 Verdrag van Istanbul).

Gang van zaken in de Nederlandse straf- en veiligheidsketen

In de Nederlandse straf- en veiligheidsketen wordt niet voldaan aan de eisen die gesteld worden in het Verdrag van Istanbul en de jurisprudentie van het EHRM.

In de door het OM gehanteerde Aanwijzing huiselijk geweld en kindermishandeling staat in art. 1.2. namelijk dat om te beoordelen of het strafrecht ingezet moet worden bij een verdenking van huiselijk geweld of kindermishandeling, verschillende elementen zo vroeg mogelijk in de beoordeling moeten worden betrokken. Hiermee wordt miskend dat seponeren van (ex-)partnergeweld op grond van het oppor-

⁹ Zie ook: *Levchuk-Oekraïne*, 3 september 2020, Application no. 17496/19, door mij besproken in het in voetnoot 2 genoemde artikel.

¹⁰ Zie ook: *Bevacque en S. Bulgarije*, EHRM 12 september 2008, Application no. 71127/02, door mij besproken in het in voetnoot 2 genoemde artikel.

tuniteitsbeginsel in strijd is met de uitgangspunten van het Verdrag van Istanbul en de jurisprudentie van het EHRM.¹¹ De Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (GREVIO) houdt toezicht op de naleving en uitvoering van het Verdrag (art. 66 lid 1). In het eerste landenrapport dat GREVIO in 2020 uitbracht over de naleving van het Verdrag in ons land constateerden de deskundigen dat er (onder meer) niet wordt voldaan aan het vereiste van een onmiddellijke respons omdat de politie slachtoffers verwijst naar Veilig Thuis, zoals ook in de Aanwijzing wordt aangegeven.¹² Dit beeld is nog altijd actueel.¹³ Veilig Thuis, op haar beurt, zou binnen vijf dagen na ontvangst van een melding een onderzoek naar intra-familiaal geweld of kindermishandeling moeten starten (art. 4.1.7. lid 1 Uitvoeringsbesluit WMO 2015). Binnen deze termijn moet de veiligheidsbeoordeling plaatsvinden. Uit een recent rapport van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd blijkt echter dat deze wettelijke termijn vaak niet gehaald wordt en dat de doorlooptijden verder oplopen.¹⁴

GREVIO stelde in 2020 vast dat niet wordt voldaan aan het fundamentele beginsel van de 'onmiddellijke respons' bij intra-familiaal geweld

Als uitgangspunt geldt in het familie- en jeugdrecht dan ook dat de meeste zaken waarbij intra-familiaal geweld speelt (nog) niet (goed) zijn onderzocht. Dit kan ook gelden voor zaken waarbij de straf- en veiligheidsketen betrokken is geweest. En dan moet snel en zorgvuldig onderzoek alsnog opgepakt worden binnen het familie- en jeugdrecht. Voor de volledigheid wijs ik erop dat een onherroepelijke strafrechtelijke veroordeling gewezen op tegenspraak op grond van art. 161 Rv als dwingend bewijs geldt dat het feit daadwerkelijk is gepleegd. Als er een sepot of vrijspraak is geweest wordt daaraan soms foutief de conclusie verbonden dat iets niet gebeurd zou zijn. Daarbij wordt uit het oog verloren dat een sepot óók gebaseerd kan zijn op het opportunititeitsbeginsel en het feit dat bewijs in het strafrecht aan veel hogere maatstaven moet voldoen dan bewijs in het civiele recht.¹⁵

Onderzoek in het familie- en jeugdrecht

De mededeling die vaak wordt gezien in rapportages van zowel de Raad voor de Kinderbescherming als de GI dat er sprake is van 'huiselijk geweld tussen de ouders' kan met geen mogelijkheid gezien worden als de uitkomst van een onderzoek dat voldoet aan de maatstaven van het Verdrag van Istanbul of de jurisprudentie van het EHRM. Zelfs bij (herhaaldelijke) strafrechtelijke veroordelingen en/of civiele of strafrechtelijke contactverboden wordt nog vaak gekozen voor deze neutrale formulering.

GREVIO beoordeelde de strikte neutraliteit in rapportages in 2020 als één van de grootste tekortkomingen in het familie- en jeugdrecht:¹⁶

'Dit lijkt een van de problematische uitkomsten te zijn van het genderneutrale systeem waarin geweld wordt ontkend en men niet probeert vast te stellen wie het slachtoffer is en wie de pleger, maar waarin partnergeweld wordt gezien als een 'probleem van beide kanten'.

Bij intra-familiaal geweld is het dus van belang te bepalen wie wat doet bij wie, binnen welke context en met welk effect. Daartoe zouden de Raad voor de Kinderbescherming of de GI bij ouders een MASIC-screening (*Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns*) moeten doen. Dit is een gestructureerd forensisch interview dat van beide ouders apart wordt afgenomen.¹⁷ Voor kinderen tussen 3 en 17 jaar kan gebruikgemaakt worden van het NICHD-interview (National Institute of Child Health and Human Development).¹⁸ Beide interviewmethoden zijn internationaal gevalideerd. Intra-familiaal geweld kent een grote variatie, zowel in soort als in ernst van het geweld. Het is aan de rechter om te bepalen of onderzoek voldoet aan de maatstaven zoals die voortvloeien uit het Verdrag van Istanbul en de jurisprudentie van het EHRM omdat de te nemen uitspraak daar nu eenmaal ten minste deels van afhangt. Dat de rechtbank Midden-Nederland in twee recente uitspraken in langsepende zaken de expliciete instructie gaf om van ouders een MASIC-screening af te nemen is dan ook terecht.¹⁹

De omschrijving 'huiselijk geweld tussen de ouders' kan niet gezien worden als de uitkomst van een onderzoek dat voldoet aan de daaraan te stellen maatstaven

Het Verwey Jonker Instituut onderscheidt vijf gezinsprofielen waarin geweld speelt. Het verdient aanbeveling dat

11 *M.S. c. Italie*, EHRM 22 juli 2022, Application No. 32715/19, r.o. 144.

12 GREVIO's evaluatierapport inzake wettelijke en andere maatregelen om uitvoering te geven aan de bepalingen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (het Verdrag van Istanbul), januari 2020, par. 250-256.

13 Dutch CEDAW Network, 'Building trust by delivering support, protection and justice, Shadow Report on the Istanbul Convention', First thematic evaluation, 14 augustus 2024, p. 34-38.

14 Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 'Aanhoudende onveiligheid tijdens het wachten op Veilig Thuis', oktober 2024.

15 Hof Den Haag 9 oktober 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:2023.

16 Ibid 12, par. 203. Ik kom op deze passage ook terug in het tweede artikel.

17 Zie: www.conflictscheiding.eu

18 Ibid 17.

19 Rechtbank Midden-Nederland 15 oktober 2024, ECLI:NL:RBMNE:2024:5608; rechtbank Midden-Nederland 18-12-2024, ECLI:NL:RBMNE:2024:6646.

deze profielen gebruikt gaan worden in het familierecht en het civiele jeugdrecht, omdat hiermee direct meer duidelijkheid wordt gegeven over aard en ernst van het geweld. Het gebruik van deze profielen in het familie- en jeugdrecht en daarbuiten kan bovendien bijdragen aan het hanteren van een eenduidige terminologie door professionals van allerlei pluimage die zich met intra-familiaal geweld bezighouden. Dit kan het begrip voor en de ondersteuning van gezinnen waarin geweld speelt ten goede kan komen.

Vijf gezinsprofielen van het Verwey Jonker Instituut

Het Verwey Jonker Instituut doet longitudinaal onderzoek naar intra-familiaal geweld. In 2020 verscheen in dat kader de tweede cohortstudie 'Kwestie van lange adem'.²⁰ Hierin worden vijf gezinsprofielen onderscheiden aan de hand van het soort geweld dat speelt. De grenzen tussen de profielen zijn niet hard en er kunnen dus profielen door elkaar heen lopen:

1. *Dwingende controle/intieme terreur*. Dit is een eenzijdig instrumenteel geweldspatroon dat doorgaans van een man naar een vrouw is gericht.^{21 22} Volgens het Verwey Jonker Instituut zijn er aanwijzingen dat deze groep in twee groepen uiteen valt, te weten: een groep slachtoffers waarbij het geweld minder ernstig en minder langdurig is, en een andere groep waar het patroon van dwingende controle langdurig is en gepaard gaat met een hoog niveau van controlerend gedrag (na de relatie is dit zichtbaar in stalking), ernstig geweld, seksuele dwang en niet-fatale verwurging.²³ Het Verwey Jonker Instituut stelt dat deze laatste groep getypeerd kan worden als intieme terreur.
2. *Gezin in de stress*. In deze gezinnen is er sprake van een dermate stressniveau in het gezin dat dit leidt tot geweld tussen de partners. De stress kan voortvloeien uit persoonlijkheidsproblematiek van ouders, verslaving of financiële stress. Hoewel het geweld ernstig en structureel van karakter kan zijn, zijn partners niet bang voor elkaar. Veel van deze ouders gaan scheiden. Na een periode van strubbelingen lukt het hen doorgaans wel om afspraken te maken over het ouderschap na scheiding. Het geweld richt zich meestal niet rechtstreeks richting de kinderen.
3. *Kindgedrag en opvoedstress*; in dit profiel staat problematiek van één of meer van de kinderen op de voorgrond. In meer dan de helft van de gezinnen is ten minste één van de kinderen uit huis geplaatst. Kinderen gedragen zich veelal respectloos naar de ouders. Moe-

ders geven vaak aan ook slachtoffer te zijn van partnergeweld.

4. *Langdurige zorg*; dit profiel kenmerkt zich doordat één of beide ouders langdurige zorg nodig hebben, vanwege lichamelijke beperkingen, psychiatrische problematiek of een verstandelijke beperking. Er is vooral sprake van verbaal geweld. Deze gezinnen komen vaak in beeld bij Veilig Thuis omdat er sprake is van onveiligheid of verwaarlozing van de kinderen.
5. *Complexe conflictscheiding*; kenmerkt zich doordat er veel conflicten zijn rond de omgangregeling en de invulling van het ouderschap na scheiding. De complexe conflictscheiding wordt doorgaans vooraf gegaan door één of meer van de andere profielen.

De hiervoor beschreven typering van geweldsprofielen kan ook handvatten bieden voor de aanpak van de onderliggende problematiek. Verwezen wordt naar het onderzoek dat het Verwey Jonker Instituut deed naar passende bescherming bij ieder van de gezinsprofielen.²⁴

Illustratie van het nut van goed onderzoek en het gebruik van de profielen van Verwey Jonker

Hiervoor gebruik ik een casus die is ontleend aan een betrekkelijk willekeurige uitspraak die recent verscheen in de Nederlandse jurisprudentie.²⁵

Er is op 10 september 2024 een OTS uitgesproken, kennelijk naar aanleiding van intra-familiaal geweld. Op 3 en 6 oktober heeft, in de woorden van de GI, 'huiselijk geweld tussen de ouders' plaatsgevonden. Moeder was daarbij geslagen en bebloed, maar zou óók hebben ontkend dat er iets is gebeurd. De vader kreeg naar aanleiding hiervan een tijdelijk huisverbod. Moeder is niet naar een blijf-van-mijn-lijfhuis gegaan, hoewel de GI dit had geadviseerd. Op het moment dat het geweld plaatsvond zou de baby niet aanwezig zijn geweest, maar ook is onduidelijk waar het kind dan wél verbleef. Er is een spoed-UHP verstrekt en dit is de zitting naar aanleiding van het verzoek spoedmachtiging-UHP. Het verzoek wordt overigens toegewezen.

Ten aanzien van het aan de man opgelegde tijdelijke huisverbod merk ik op dat dit een beschermingsmaatregel is die opgelegd kan worden los van een eventuele strafrechtelijke vervolging. De kans dat die er niet komt is groot gezien de aanwijzing die het OM hanteert, waarbij zaken verwezen worden naar Veilig Thuis. En als er al een GI betrokken is, zet Veilig Thuis de melding door naar de GI. Dat betekent dat in deze casus vermoedelijk geen strafrechtelijk onderzoek is of wordt gestart, dat ook van belang kan zijn voor beslissingen in het jeugdrecht, zeker als daarbij ook beschermingsbevelen zouden worden gegeven. Vermoedelijk is het dus ook zo dat risico's niet zijn getaxeerd in de straf- en veiligheidsketen. Maar daarover moet wel zeker-

20 M. Steketee, B. Tierolf, K. Lünemann, M. Lünemann, 'Kwestie van lange adem. Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?', Verwey-Jonker Instituut, november 2020.

21 E. Stark, *Coercive Control, How Men Entrap Women in Personal Life*, Oxford University Press, 2007.

22 K. Lünemann, M. Lünemann, M. Steketee, 'Patroon van dwang en controle is genderspecifiek', Verwey Jonker Instituut, mei 2024.

23 Ibid 22, p. 19.

24 K. Lünemann, M. Compagner, M. Steketee, R. de Wildt, 'Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld', Verwey Jonker Instituut, april 2023.

25 Rechtbank Noord-Holland 22 oktober 2024, ECLI:NL:RBNHO:2024:11588.

heid bestaan. Als de GI en ouders dus zelf geen informatie geven over onderzoek/risicotaxaties in de straf- en veiligheidsketen, zal de rechter ambtshalve informatie moeten inwinnen op grond van art. 18 lid 2 van het Verdrag van Istanbul. Op risicotaxatie kom ik terug in het tweede artikel, waarbij ik deze casus opnieuw zal gebruiken.

Ten aanzien van het profiel lijkt het te gaan om ofwel intieme terreur van de man naar de vrouw, ofwel om het profiel ‘gezin in de stress’. Dit omdat er in ieder geval sprake lijkt te zijn van ernstig en chronisch geweld, een kenmerk dat kan passen bij zowel intieme terreur als ‘gezin in de stress’. Dat is relevant voor de beoordeling van het verzoek UHP van de GI omdat bij het profiel ‘gezin in de stress’ het geweld zich doorgaans niet rechtstreeks tegen het kind richt, anders dan bij intieme terreur. Bovendien biedt het profiel ‘gezin in de stress’ meer aanknopingspunten om de problemen aan te pakken dan intieme terreur, zeker ook vanuit het gezichtspunt van het kind en ook als ouders zouden gaan scheiden zoals hiervoor uit de profiel-schets bleek. Ernstig en chronisch geweld is uiteraard altijd zorgelijk en noopt tot voorzichtigheid ongeacht het achterliggende profiel, maar het kan wel degelijk verschil maken voor de risicotaxatie en de vraag welke interventies passend en geboden zijn.

Conclusie en samenvatting

Doel van het Verdrag van Istanbul is de bevordering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen middels het bestrijden van intra-familiaal geweld, dat ook mannen kan treffen.

Daarbij dient het slachtoffer centraal te staan en moeten staatsorganen en instanties samenwerken om het slachtoffer te beschermen en ondersteunen. Dat betekent dat we in het familie- en jeugdrecht óók moeten weten wat de straf- en veiligheidsketen doet (of juist niet), zowel in algemene zin als in een individueel voorliggende zaak. Indien er sprake is van beschuldigingen van intra-familiaal geweld dient, ongeacht de ernst en een eventuele context van complexe scheiding, direct een grondig onderzoek opgestart te worden. In onderzoeken van de Raad voor de Kinderbescherming of stukken van de GI wordt vaak gesproken over ‘huishoudelijk geweld tussen de ouders’. Dit is een omschrijving die niets zegt over aard en ernst van het geweld of de specifieke risico’s die ouders en kinderen lopen. Daarom zouden de vijf gezinsprofielen van het Verwey Jonker Instituut ook in het familierecht en het civiele jeugdrecht gebruikt moeten gaan worden. Onderzoek naar deze profielen zou de Raad voor de Kinderbescherming of de GI kunnen doen met behulp van de MASIC-screening voor ouders en het NICHD-interview voor kinderen, zodat er zicht komt op aard en ernst van het geweld, het risico dat ieder van de gezinsleden daarin loopt, en maatwerk-interventies kunnen worden ingezet in (verbroken) gezinnen waar onveiligheid/geweld speelt.

Dit artikel is afgesloten op 26 januari 2025.

Over de auteur

Mr. G.A.P. (Ine) Avontuur

Advocaat bij Avontuur & Czarnota Familierecht te Oosterhout.